

Plukovník Ing. Stanislav Jurnečka,
plukovník Ing. Petr Zádina, CSc.

STRATEGICKÉ KONCEPCE VYZBROJOVÁNÍ ARMÁD MALÝCH STÁTŮ III.

Třetím a posledním článkem uzavírají pracovníci Institutu pro strategická studia analýzu strategických koncepcí vyzbrojování armád malých států. Vymezuji charakteristický profil vyzbrojování malých států v období 1980 až 1992 a z těchto podkladů navrhuji možné směry ve vyzbrojování AČR.

VYMEZENÍ CHARAKTERISTICKÉHO PROFILU VE VYZBROJOVÁNÍ MALÝCH STÁTŮ V OBDOBÍ 1980 - 1992

Vyzbrojování malých států se liší od vyzbrojování supervelmocí a regionálních mocností. Až na několik výjimek jsou si malé státy vědomy odpovědnosti za svoji obranu i případnou pomoc sousedům či spřáteleným zemím. I když se v každé zemi vedou neustálé občanské diskuse a politická střetnutí o rozsahu vyzbrojování, jen v některých zemích se dosahuje optimalizace a dlouhodobější rovnováhy vůči vlastní vnitřní a zahraniční politice.

Vyzbrojování armád a politické řešení konfliktů jsou dvě, vzájemně se ovlivňující kategorie. Zkušenosti ukazují, že pokud je mezi nimi nedokonalá vazba, dochází k oslabení obranyschopnosti až ke ztrátě suverenity státu. **Nejlepším předpokladem pro předcházení těchto problémů je dobrá příprava k obraně země, tedy příprava na ozbrojený konflikt s kvalitní a co do počtu dostatečnou výzbrojí.** Přípravy k obraně potenciální protivník zpravidla pozorně sleduje. Ve strategické terminologii je tento proces označován jako "odstrašování" a zdůrazňuje se zejména jeho transparentní složka. Ta má dávat srozumitelně najevo, jaké ztráty by protivník utrpěl při nerespektování suverenity a územní celistvosti daného státu.

Armády, jako atributy suverenity států vůči vnějším i vnitřním rozkladným a likvidačním silám, jsou i v této době nezbytné. Lidstvo ještě nedospělo do stavu, kdy konfliktní situace budou řešeny výlučně politickou a diplomatickou cestou. Dosud jsme nejen svědky, ale často také i oběťmi selhání politických i diplomatických řešení.

Proces vyzbrojování je neoddělitelně vázán na vnitřní i mezinárodní aspekty. Celkový obranný potenciál každého státu je jiný a má také jinou skladbu priorit.

Například dílčí potenciály materiální povahy, jako jsou ekonomický a materiálně technický, mohou mít větší či menší význam a tím i pořadí v závislosti na geopolitickém faktoru. Proto také nelze najít takový stát, který by se nabízel jako vzorový model pro vyzbrojování Armády České republiky.

Přesto lze však vyzbrojovat určité charakteristické rysy, tvořící v souboru profil vyzbrojování malých států Evropy. Jednotlivé rysy tohoto profilu se na daném stupni poznání jeví takto:

- **Vojenské výdaje malých států Evropy respektují po roce 1989 vojenské uvolnění v Evropě a ve světě, a v současnosti dosahují průměrně asi 2,5 % hrubého národního produktu.**

- **Zatímco celkové vojenské výdaje obvykle nevykazují prudké změny, výdaje na výzbroj často a dosti kolísají v závislosti na objemech nákupu moderní vojenské techniky. Podíl nákupů vojenské techniky na celkových vojenských výdajích se u malých států pohybuje v rozmezí 14 až 30 %.**

- **Výdaje na armádu u malých států nerostou rovnoměrně s rostoucím hrubým národním produktem. Koaliční ukazatel nárůstu reálných vojenských výdajů malých států NATO alespoň o 3 % ročně není striktně dodržován. Naopak v posledním období můžeme u řady zemí sledovat stagnaci. Podstatně jiná situace je u mocností a supervelmocí, které do veškerého (civilního i vojenského) výzkumu a vývoje investují asi 2,1 až 3,5 % hrubého národního produktu. Roční přírůstek výdajů na armádu u evropských mocností je 4,1 % a v USA 4,6 %.**

- **Malé státy si za posledních asi 20 let už nemohly dovolit investovat do vojenského výzkumu, vývoje a výroby stejný absolutní ani relativní podíl z národního produktu, jaký si mohou dovolit supervelmoci nebo regionální mocnosti. Nejčastěji se proto přidružují k velkým státům. Sdružení několika malých států na velkém vojenském programu není známo.**

- **Charakter a kvalita vojenské techniky armád malých států je závislá na supervelmoci nebo regionálních mocnostech, ke kterým se malé státy připojily nebo byly připojeny. Tato závislost se obvykle netýká pouze zbrojní výroby. Na druhé straně malé státy získávají možnost podílet se na výzkumu, vývoji i výrobě zbraní.**

- **Ve sledovaném období vzrostl u zbraňových systémů podíl aplikované elektroniky. To se projevilo zejména zvýšením bojové efektivity, ale také cen a až čtyřikrát rychlejším morálním zastaráváním vojenské techniky. Zbraňové systémy se staly prvky integrovaných celků, které jsou tvořeny systémy automatizovaného velení, řízení a spojení (ASVRS), ale dnes už také průzkumu, pracujícího v reálném čase (systémy C3I - Control, Command, Communication and Intelligence). Ještě nedávno byly počáteční náklady téměř výhradně investovány supervelmocemi a regionálními mocnostmi, v současné době je přenášena zejména výroba i do malých států. Velkou úlohu přitom plní soukromí výrobci.**

● Vzhledem k obrovským nákladům na výzkum, vývoj a technickou přípravu výroby nemůže ani sdružení více malých států dosáhnout technologické úrovně, odpovídající špičkovým zbraňovým systémům (např. letadla, tanky, průzkumná technika). Dokonce regionální mocnosti i supervelmoci vytvářejí konsorcia, která financují nejnákladnější zbrojní programy. Převážná většina malých států se však snaží na nosných programech nových zbraňových systémů participovat i když si supervelmoc nebo skupina regionálních mocností udržuje většinový podíl na daném programu. I minimální podíl však zaručuje, že participant získává aspoň přístup k informacím z oblasti špičkového vojenského výzkumu, které může dále využívat i ve prospěch civilní sféry.

● Přirozeně vznikající kvalitativní technologické bariéry (např. očekávaná náhrada dosavadních polovodičů) jsou i pro sdružení malých států nepřekonatelné. Proto se malé státy snaží podílet již na základních výzkumech, i když třeba jen cestou uvolňování vlastních vědeckých kapacit. Přejímání výsledků výzkumu způsobuje technologické zaostávání těch zemí, které buď nemohou investovat do základního výzkumu, nebo z jiných příčin (i politických) investice do vojenskotechnické oblasti potlačují.

● Malé státy zpravidla těží ze své geografické polohy, z potřeb vojenské přepravy, invazních prostorů ap., a na velmocích získávají výhodné ústupky vedoucí až ke snazšímu získávání moderní výzbroje. Nejpružnější malé státy získávají i podíl na výzkumu a výrobě. Dostávají se však do politické závislosti.

● Řada malých států co nejvíce ulehčuje svým státním rozpočtům výrobou těch zbraní, které technologicky zvládají. Tyto zbraně jako obchodní artikl potom směňují za jim jinak nedostupné zbraňové komplety tzv. kompenzačním obchodem. Nejschopnější (např. Nizozemí) dosahují až stoprocentní kompenzaci.

● Malé průmyslově vyspělé země s rozvinutou zbrojní výrobou sledují tzv. **přímou kompenzací** dovozu náročné vojenské techniky vývozem svých zbraňových komodit, ale také licencemi, kooperacemi, joint venture ap. Pokud takovou zbrojní výrobu nemají, orientují se zpravidla na tzv. **nepřímou kompenzací**, což je vývoz jiných, nevojenských výrobků a dovoz požadované vojenské techniky. Přímá kompenzace je podstatně lukrativnější a dohody tohoto druhu se snáze uzavírají. Vytváření a rozhodování o druhu kompenzace je věcí celého hospodářství státu.

● Vývoz vojenské techniky a zejména zbraní neprovádějí malé státy obvykle samostatně. Z mezinárodně politického hlediska se vyplácí využívat výrobního a obchodního spojení s velkými státy a nadnárodními společnostmi. Menší míra zisku je kompenzována stabilitou trhu a ochranou proti konkurenčním tlakům dalších států. Tato zásada platí i pro tradiční výrobce zbraní, kde velké státy mohou převzít iniciativu v obchodě. Malé státy mohou uspět jen díky kvalitě svých výrobků a výhodnými smlouvami.

● V malých státech se účelně řídí poměr soukromé a státní výroby vojenské techniky tak, aby soukromý podíl byl výrazně větší než státní. Státní průmysl se lépe zvýhodňuje dotacemi, je-li to zapotřebí, soukromý průmysl může vyrábět levněji

a je flexibilnější. Dojde-li ke konfliktům či aférám v obchodní sféře, soukromý průmysl se politicky snadněji "obětuje", samozřejmě ve státním zájmu.

● Rozsah účasti státu na zbrojním výzkumu, vývoji a výrobě je ovlivňován mj. i limity pro kontrolovaný vývoz vojensky významných technologií (COCOM - Coordinating Committee for Export Control) do určitého státu. Vojensko politické omezování řady vývozů vojensky významných technologií sice výrazně ustoupilo do pozadí, ale přesto mocnosti a velmoci pečlivě zvažují, do které země poskytnou vyspělé zbraňové systémy a technologie. Zpravidla se vylučují státy s nestabilním politickým režimem.

MOŽNÉ SMĚRY VE VYZBROJOVÁNÍ AČR

Malé státy mají zpravidla zformulované strategické koncepce vyzbrojování vlastních armád a prosazují je v kontextu se strategiemi koalice a vedoucí mocnosti. Tyto strategické koncepce se liší od strategických koncepcí regionálních mocností a supervelmocí tím, že se orientují na reálně dostupnou výzbroj a přístup k moderním technologiím. Cílem vydržování armád a jejich vyzbrojování i nadále zůstává snaha o zachování určité míry suverenity prostřednictvím vlastní obranné schopnosti. To je v souladu se strategickými koncepcemi koalice NATO a mocností. Zejména Spojené státy zastávají názor, že jejich vojenská angažovanost v druhých zemích by se měla snižovat, a že státy a koalice musí převzít větší podíl zodpovědnosti za svou obranu. Z toho lze vyvodit, že u evropských členských států NATO dojde k nutnosti zvýšení výdajů na zabezpečování obrany v případě, že se rozhodnou pro udržení obranného potenciálu na stejné úrovni i po odchodu amerických ozbrojených sil. Se ztrátou bipolarity lze očekávat i pokles transferu vojenských technologií mimo velmoci, regionální mocnosti a koalice. To jsou výchozí momenty pro nově se koncipující AČR.

Z předložené analýzy vyplývá, že postup žádného státu nelze použít jako vzor k následování. **Je zapotřebí vypracovat vlastní optimalizovaný model systému obrany státu, který bude respektovat výrazné změny strategického prostředí evropského regionu i změny vzniklé rozpadem ČSFR.** Vypracovaný model v podobě strategie a strategických principů bude tím úspěšnější, čím více bude vycházet ze stávajících potenciálů ČR. Neboť rozdělením ČSFR na dva ještě menší státy došlo ke změně všech dílčích potenciálů i jejich vzájemných vazeb a tím i poklesu celého obranného potenciálu nově vzniklého státu.

Z provedené analýzy i syntézy, dle názorů autorů, proto nelze dnes zpracovat úplný návrh na strategii modernizace a přezbrojení AČR. Lze však ve vztahu k zahraničním trendům vybrat následující doporučení:

● Z hrubého národního produktu vyčleňovat alespoň 2 % na vojenské výdaje a z nich alespoň jednu třetinu věnovat na zkvalitňování vojenské výzbroje obecně, s trendem směřujícím k tomu, aby v každém druhu vojska byla postupně zavedena alespoň v minimálním počtu vyspělá výzbroj, kompatibilní s perspektivní výzbrojí NATO.

● Od samého počátku rozvíjet úroveň vědeckotechnického a zbrojního výrobního potenciálu u programů, které dosáhly srovnatelné úrovně s vojensky vyspělými zeměmi. Tam, kde vlivem rozdělení státu došlo k přerušení výzkumu, výroby a vývoje urychleně u perspektivních programů vytvářet legislativní předpoklady pro obnovu a pro kooperaci se zahraničím.

● Vojenskou výzbroj získávat zejména přímou kompenzací, licenční výrobou komponent a malých celků, které jsou na vysoké technické úrovni. Vstupem do konsorcií, zabývajících se zbrojní výrobou získávat pro AČR nedostatkovou techniku.

● U soukromých výrobců vytvářet povědomí vysoké výhodnosti a stability vojenských zakázek se zaměřením na vysokou technologickou úroveň výroby a s důrazem na široké komerční využití nakupovaných technologií.

● Zohlednit ekonomické problémy přechodného období a orientovat přezbrojení na automatizované informační systémy řízení, velení, spojení a průzkumu (C3I) a další systémy, které napomohou zvýšit efektivnost využití nynější výzbroje.

● Vyloučit závislost na jediném dodavateli a technologicky vyspělé zbraňové systémy získávat cestou konkursního řízení. V zahraničně-politické oblasti přijímat vhodná opatření ke zmírňování dopadů limitů na dovoz vojensky významných technologií.

INSTITUTE PRO VÝZKUM BEZPEČNOSTI A OBRANY

Dnes kdekdo bádá, má-li peníze na tuto činnost. Jsou i takoví, kteří si myslí, že není nutné zkoumat jevy, procesy a objevovat neznámé souvislosti či zákonitosti naší existence. Svět se hrouť a s ním se rozpadají navykklé představy a postupy pro řešení rozporů a konfliktů. Mnozí nerozumí tomu, co se děje (pokud vůbec chtějí něco vědět). Ale jsou i jiní, kteří nové poznatky potřebují ke své práci, předpokládám, že duševní. Nazýváme je politiky, občany námi vyvolené, jež mají tvořit naše dějiny a nepropadat panice nebo zoufalství, že vše je naprosto jinak než jak si představovali. Vidět dál, za horizont mnoha problémů, přesahujících mnohem více